

Η ΕΚΘΕΣΗ ΤΟΥ ΔΙΟΙΚΗΤΗ ΤΗΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

Ο Διοικητής της Τραπέζης Ελλάδος κ. Δημ. Χαλικιάς

Στις 29 'Απριλίου 1985 έγινε η 'Ετήσια Γενική Συνέλευση των Μετόχων της Τραπέζης της 'Ελλάδος.

'Από την 'Εκθεση του Διοικητή κ. Δ. Χαλικιά παραθέτουμε κατωτέρω τὰ κυριώτερα σημεία.

1. ΠΡΟΣΦΑΤΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

Η ελληνική οικονομία, μετά από μιά παρατεταμένη περίοδο στασιμότητας, παρουσίασε τὸ 1984 ανάκαμψη. Τὸ ἀκαθάριστο ἐγχώριο προϊόν αὐξήθηκε, σὲ σταθερές τιμές, κατὰ 2,8%. Η ἀντίστοιχη αὐξηση ἦταν 2,4% στὶς χώρες τῆς ΕΟΚ. Η οικονομική ἀνάκαμψη συνδύαστηκε μὲ ἐπιβράδυνση τοῦ πληθωρισμοῦ καὶ μὲ περιορισμένη, σὲ σύγκριση μὲ τὸ 1983, αὐξηση τῆς ἀνεργίας, ἐνὸς τὸ ἔλλειμμα τρεχοῦσάν συναλλαγῶν διαμορφώθηκε σὲ ἐπίπεδο ἕψηλότερο ἀπὸ τὸ προβλεπόμενο.

Η αὐξηση τοῦ ἀκαθάριστου ἐγχώριου προϊόντος στηρίχθηκε, ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῆς δαπάνης, στὴν ἀνοδο τῆς ἐξωτερικῆς ζήτησης γιὰ βιομηχανικά κυρίως προϊόντα καὶ τῆς ἰδιωτικῆς καταναλώσεως. Ἐπεκτατικὴ ἐπίδραση ἄσκησε καὶ ὁ δημόσιος τομέας, τοῦ ὁποῦ τοσοὶ οἱ καταναλωτικὲς ὅσο καὶ οἱ ἐπενδυτικὲς δαπάνες σημείωσαν σημαντικὴ αὐξηση. Ἀντίθετα, ἀρνητικὴ ἐπίδραση στὸ ἀκαθάριστο ἐγχώριο προϊόν ἄσκησε ἡ διείδυση εἰσαγωγῶν. Ἐξἄλλου, ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῆς προσφοράς, στὴν αὐξηση τοῦ ἀκαθάριστου ἐγχώριου προϊόντος συνέβαλαν καὶ οἱ τρεῖς τομεῖς τῆς οἰκονομίας. Ἐ δικότερα, θετικὴ ἐξέλιξη ἀποτελεῖ ἡ ἀνάκαμψη στὸ μεταποιητικὸ τομέα - τὸν περισσότερο εὐαίσθητο σὲ συγκριτικὲς ἐπιδράσεις - ποῦ εἶχε ἐμφανίσει καὶ τὴ σοβαρότερη κάμψη τὰ τελευταία χρόνια, σὲ συνδυασμὸ μὲ τὸ γεγονός ὅτι ἡ ὠθηση προήλθε κατεὰ τὸ μεγαλύτερο μέρος ἀπὸ τὴν ἀνοδο τῶν ἐξαγωγῶν.

Η ἀνοδος τῆς ἀγροτικῆς παραγωγῆς τὸ 1984 ἐκτιμᾶται σὲ 6% καὶ ὀφείλεται ὄχι μόνον στὴν ἐπάνοδο τῶν στρεμματικῶν ἀποδόσεων σὲ ὁμαλότερα ἐπίπεδα, μετὰ τὴν κάμψη τους ἐξαιτίας τῶν δυσμενῶν καιρικῶν συνθηκῶν ποῦ ἐπικράτησαν τὸ 1983, ἀλλὰ κατὰ σημαντικό μέρος καὶ στὴν ἀναδιάρθρωση τῶν καλλιέργειῶν. Σημειώνεται ὅτι οἱ δυνατότητες γιὰ τὴν προώθηση τῆς ἀναδιάρθρωσης τῆς ἀγροτικῆς παραγωγῆς διευρύνονται σὲ βαθμὸ ποῦ προχωρεῖ ἡ ἐφαρμογὴ τῶν τομεακῶν προγραμμάτων, ἀπὸ τὰ ὁποῖα πολλὰ ἀφοροῦν στὴ θελίωση τῆς ἐπεξεργασίας καὶ τῆς ἐμπορίας τῶν ἀγροτικῶν προϊόντων. Οἱ θελίωσεις αὐτές σὲ πολλές περιπτώσεις ἐξαρτῶνται ἀπὸ ἐπενδύσεις στὸ ἀγροτικὸ τομέα, οἱ ὁποῖες μετὰ ἀπὸ μιά μακρὰ περίοδο στασιμότητας ἐμφάνισαν αὐξηση τὸ 1984.

Η αὐξηση τῆς παραγωγῆς τοῦ τομέα τῆς μεταποίησης προήλθε ἀπὸ τὶς κατηγορίες τῶν ἄμεσα καταναλωτικῶν καὶ τῶν κεφαλαιακῶν αγαθῶν, ἡ κύρια δὲ προωθητικὴ ἐπίδραση προήλθε, ὅπως ἀναφέρθηκε, ἀπὸ τὴν ἐξωτερικὴ ζήτηση, ἐνὸς ἡ ἐσωτερικὴ ζήτηση παρὰ τὸ γεγονός ὅτι ἐμφάνισε

σημεία ἀνάκαμψης ἐπῆρασε σὲ μικρότερο βαθμὸ τὴν ἀνοδο τῆς παραγωγῆς τοῦ τομέα τῆς μεταποίησης. Τοῦτο πρέπει νὰ ἀποδοθεῖ ἐν μέρει στὴν πίεση τοῦ ἀνταγωνισμοῦ τῶν ξένων βιομηχανικῶν προϊόντων στὴν ἐσωτερικὴ ἀγορὰ. Σὲ πολλές περιπτώσεις ἡ ἀνταγωνιστικὴ ἰκανότητα τῶν ἐγχωρίων προϊόντων στὴν ἐσωτερικὴ ἀγορὰ ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι χαμηλὴ. Η θελίωση τῆς ἀνταγωνιστικότητας σὲ μονιμότερη βάση ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν αὐξηση τῶν ἐπενδύσεων γιὰ τὸν ἐκσυγχρονισμό καὶ τὴ διεύρυνση τοῦ παραγωγικοῦ δυναμικοῦ. Ἄλλὰ καὶ βραχυπρόθεσμα, μὲσα στὰ σημερινὰ πλαίσια τῶν παραγωγικῶν δυνατοτήτων τῶν ἐπιχειρήσεων ὑπάρχουν περιθώρια γιὰ ἀποτελεσματικότερη ὀργάνωση τῆς παραγωγῆς καὶ τῆς ἐμπορίας καὶ συμπίεση τοῦ κόστους.

Η κάμψη τῶν ἐπενδύσεων πάγιου κεφαλαίου στὸ 1984 ἐντοπίζεται κυρίως στὶς ἐπενδύσεις σὲ κατοικίες καὶ μεταφορικὰ μέσα. Ἀντίθετα, οἱ ἐπενδύσεις στὸν ἀγροτικὸ τομέα σημείωσαν σημαντικὴ ἀνοδο, οἱ δὲ ἐπενδύσεις στὴ μεταποίηση ἄρχισαν νὰ ἐμφανίζουν ἀνάκαμψη, ἡ ὁποία προβλέπεται νὰ συνεχιστεῖ κατὰ τὸ τρέχον ἔτος. Τοῦτο προκύπτει ἀπὸ τὸ ὅτι οἱ ἐγκρίσεις γιὰ τὴν ὑπαγωγή ἐπιχειρηματικῶν ἐπενδύσεων στὶς διατάξεις τοῦ Ν. 1262/82, ὁ ὁποῖος πρόφατα τροποποιήθηκε πρὸς τὴν κατεύθυνση τῆς ἐνίσχυσης τῶν ἀναπτυξιακῶν κινήτρων, παρουσίασαν σημαντικὴ αὐξηση στὴ διάρκεια τοῦ 1983 τόσο σὲ ἀριθμὸ ὅσο καὶ σὲ ἀξία, ἐνὸς τούτους τελευταίους μῆνες τοῦ 1984 ἐμφάνισαν ἀνοδικὴ τάση καὶ οἱ εἰσαγωγῆς μηχανημάτων.

Στὴν ἀγορὰ ἐργασίας σημειώθηκε σχετικὴ θελίωση τὸ 1984. Εἰδικότερα σημειώθηκε μεταστροφή τῆς πτωτικῆς πορείας τῆς ἀπασχόλησης στὸν τομέα τῆς μεταποίησης, ἐνὸς ὁ ρυθμὸς ἀνόδου τῆς ἀνεργίας παρουσίασε ἐπιβράδυνση. Οἱ ἐξελίξεις αὐτές συνδέονται μὲ τὴν ἀνάκαμψη τῆς βιομηχανικῆς παραγωγῆς, παρὰ τὴ μεγαλύτερη θελίωση τῆς παραγωγικότητας ἀνὰ ὥρα ἐργασίας τὸ 1984, σὲ σύγκριση μὲ τὸ 1983. Πίεση στὴν ἀγορὰ ἐργασίας ἄσκησε καὶ τὸ 1984 ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῆς προσφοράς, ποῦ ὀφείλεται στὴ φυσικὴ αὐξηση τοῦ ἐνεργοῦ πληθυσμοῦ, στὴν αὐξανόμενη συμμετοχὴ τῶν γυναικῶν τοῦ ἀστικοῦ τομέα στὸ ἐργατικὸ δυναμικὸ καὶ σὲ μικρότερη ἔκταση στὴν παλιννόστηση μεταναστών. Γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τῆς ἀνεργίας, ἡ Κυβέρνηση ἔλαβε σειρά μέτρων ποῦ ἀποσκοποῦν στὴν ἀμβλυνση τοῦ προβλήματος βραχυχρόνια.

Συνεχίστηκε καὶ στὸ 1984 ἡ ἐπιβράδυνση τοῦ ρυθμοῦ ἀνόδου τῶν τιμῶν. Η μέση αὐξηση τοῦ δείκτη τιμῶν καταναλωτῆ ἦταν 18,5%, δηλαδὴ περι-

που στὸ προβλεπόμενο ἐπίπεδο ἀπὸ τὴν Κυβέρνηση. Οἱ παράγοντες ποῦ συνέβαλαν στὴν ἐπιβράδυνση τοῦ πληθωρισμοῦ ἐκτιμᾶται ὅτι ἦταν ἡ μείωση τῶν περιθωρίων κέρδους ἀνὰ μονάδα προϊόντος, ποῦ πρέπει νὰ ἀποδοθεῖ στὸν ἔλεγχο τῶν τιμῶν ἀλλὰ καὶ στὴν πίεση τοῦ ἀνταγωνισμοῦ, ἡ μικρότερη προσαρμογὴ τῆς συναλλαγματικῆς ἰσοτιμίας τῆς δραχμῆς καὶ ἡ περιορισμένη ἀνοδος τῶν ἐμ ἔσων φόρων. Ἀντίθετα, τὸ κόστος ἐργασίας ἀνὰ μονάδα προϊόντος, ποῦ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ ὕψος τῶν ὀνομαστικῶν ἀμοιβῶν τῆς ἐργασίας καὶ τὴν παραγωγικότητα σημείωσε σχετικὰ ὕψηλὴ ἀνοδο καὶ εἶχε αὐξητικὲς ἐπιπτώσεις στὸ κόστος παραγωγῆς.

Σχετικὰ μὲ τὸ ἰσοζύγιο πληρωμῶν, παρατηρεῖται ὅτι εὐνοϊκὴ ἐξέλιξη παρουσίασε καὶ κατὰ τὸ 1984 τὸ ἐμπορικὸ ἰσοζύγιο, παρὰ τὶς αὐξημένες πληρωμῆς γιὰ εἰσαγωγῆς καυσίμων. Η θελίωση ὀφείλεται στὴν ἀνοδο τῶν ἐξαγωγῶν μὲ ρυθμὸ ὑπερδιπλάσιο ἀπὸ τὸν ἀντίστοιχο ρυθμὸ αὐξησης τῶν πληρωμῶν γιὰ εἰσαγωγῆς. Εἶναι ἀξιοσημείωτο ὅτι στὰ τελευταία χρόνια σημειώθηκε μεταστροφή τῆς μακροχρόνιας ἀξητικῆς τάσης τοῦ ἐμπορικοῦ ἔλλειμματος. Πρόκειται γιὰ θετικὴ ἐξέλιξη, ποῦ ὑποδηλώνει ὅτι ἔχει ἀρχίσει, μὲ βραδύ ἔστω ρυθμὸ, κάποια προσαρμογὴ στὸ ἰσοζύγιο πληρωμῶν. Τὸ πρόβλημα τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν ἐντοπίζεται στὶς ἀδύλες συναλλαγματικὲς συναλλαγῆς.

Τὸ συμπέρασμα ποῦ προκύπτει ἀπὸ τὶς πιὸ πάνω γενικὲς διαπιστώσεις εἶναι ὅτι παρὰ τὴν πρόοδο ποῦ ἔχει σημειωθεί, ἐξακολουθοῦν νὰ εἶναι σοβαρὰ καὶ δυσχερῆ τὰ οικονομικὰ προβλήματα ποῦ ἀντιμετωπίζει ἡ χώρα. Ὁ πληθωρισμὸς, παρὰ τὸ ὅτι ἔχει σημειώσει ὑποχώρηση τὰ τελευταία χρόνια, ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι ὕψηλός καὶ οἱ πληθωριστικὲς πιέσεις ἀπὸ τὴν πλευρὰ τοῦ κόστους ἰσχυρές. Τὸ ἔλλειμμα τοῦ δημόσιου τομέα διατηρεῖται σὲ ὕψηλὰ ἐπίπεδα καὶ ἡ χρηματοδότηση τοῦ ἀπορροφᾶ μεγάλο μέρος τῶν διαθέσιμων χρηματοδοτικῶν πόρων, ἐνὸς συνεχίζεται γιὰ δέκα περίπου χρόνια ἡ χαλαρότητα τῶν ἄμεσα παραγωγικῶν ἐπενδύσεων. Τέλος, τὸ ἔλλειμμα τρεχοῦσάν συναλλαγῶν διατηρεῖται σταθερὰ, ἀπὸ τὸ 1979, σὲ ὕψηλὰ ἐπίπεδα, τόσο ὡς ἀπὸλυτο μέγεθος ὅσο καὶ ὡς ποσοστὸ τοῦ ἀκαθάριστου ἐγχώριου προϊόντος. Σημειώνεται ὅτι ἡ οικονομικὴ δομὴ καὶ εἰδικότερα ἡ μεγάλη ἐξάρτηση τῆς ἰσορροπίας τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν ἀπὸ ἀδήλους πόρους καὶ ἰδιωτικὲς κεφαλαιακὲς εἰσοδὲς κάνουν τὴν ἐλληνικὴ οἰκονομία ἰδιαίτερα εὐπαθὴ στὶς ἐπιδράσεις ἐνὸς διεθνῶς δυσμενοῦς οικονομικοῦ περιβάλλοντος. Παρὰ τὶς ἀντικειμενικὲς αὐτές δυσχερίες, ὑπάρχουν θετικὲς ἐξελίξεις στὴν οἰκονομία οἱ ὁποῖες σὲ συνδυασμὸ μὲ τὶς προοπτικὲς ποῦ διαγραφονται γιὰ τὸ 1985 καὶ τὰ ἐπόμενα ἔτη, δείχνουν ὅτι σημειώλεται βαθμιαία πρόοδος πρὸς τὴν κατεύθυνση τῆς σταθεροποίησης τῆς οἰκονομίας καὶ τὴν προώθηση τῶν ἀναγκαῶν μεταβολῶν στὴν οἰκονομικὴ δομὴ τῆς χώρας. Ὅπως τονίζεται καὶ σὲ ἐπόμενα τμήματα τῆς 'Εκθεσης ἡ πρόοδος εἶναι ἀπαραίτητο νὰ συνεχισθεῖ καὶ νὰ ἐπιταχυνθεῖ.

2. ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

α) Τό πρόβλημα του 'Ισοζυγίου Πληρωμών

Τό ισοζύγιο πληρωμών αποτελεί τόν κύριο περιοριστικό παράγοντα στην άσκηση οικονομικής πολιτικής. Σημείωσε απότομη χειροτέρευση άμεσως μετά τήν πρώτη ενεργειακή κρίση τού 1973, μέ συνέπεια τό έλλειμμα τρεχουσών συναλλαγών νά φτάσει κατά τό έτος εκείνο στό 7,3% τού ακαθάριστου έγχώριου προϊόντος. Στά επόμενα χρόνια τό έλλειμμα τρεχουσών συναλλαγών βαθμιαία υποχώρησε, κυρίως μετά τήν άνοδο τών δόηλων συναλλαγματικών εισπράξεων από τά μέσα τής δεκαετίας τού 1970, γιά νά περιοριστεί τό 1978 στό 3% περίπου τού ακαθάριστου έγχώριου προϊόντος. Μετά όμως τή δεύτερη ενεργειακή κρίση τού 1979, τό έλλειμμα τρεχουσών συναλλαγών περίπου διπλασιάστηκε: από 958 έκατ. δολλάρια τό 1978 έφτασε τό 1.881 έκατ. δολλάρια στό 1979 και διατηρήθηκε στό ύψηλά επίπεδα στό επόμενο χρόνια. Σέ απόλυτο μέγεθος κυμάνθηκε μεταξύ 1,9 και 2,4 δισεκ. δολλάρια και ώς ποσοστό τού ακαθάριστου έγχώριου προϊόντος μεταξύ 4,9% και 6,6%.

Ή επίδεινωση τού ισοζυγίου πληρωμών έντοπιζεται στις άδηλες συναλλαγές, τό πλεόνασμα τών οποίων μειώθηκε μεταξύ τού 1980 και τού 1984 κατά 1.396 έκατ. δολλάρια. Τά αίτια τής κάμψης τών άδηλων πόρων πρέπει νά αναζητηθούν κατά κύριο λόγο στό διεθνές οικονομικό περιβάλλον, πού άσκει δυσμενείς επιδράσεις όχι μόνο στις άδηλες συναλλαγματικές εισπράξεις, άλλα και στην ιδιωτική εισροή κεφαλαίων. Ειδικότερα: (α) Ή κάμψη τών συναλλαγματικών εισπράξεων από τήν έμπορική ναυτιλία κατά 726 έκατ. δολλάρια μεταξύ τών ετών 1981 και 1984 οφείλεται στην παρατεινόμενη διεθνή ναυτιλιακή κρίση πού σύμφωνα μέ όλες τες ένδείξεις, φαίνεται ότι θά συνεχιστεί σέ κάποιο βαθμό και στό άμεσως προσεχί χρόνια. (β) Οι εισπράξεις από τόν τουρισμό έχουν επηρεαστεί σέ σημαντική έκταση από τήν παρατεταμένη ύφεση και τή βραδεία οικονομική ανάκαμψη στη Δυτική Εύρώπη, πού είναι ή κύρια πηγή τού τουριστικού ρεύματος πός τή χώρα. Παράλληλα όμως, ή Ελλάδα τά τελευταία χρόνια έχει χάσει έδαφος στό μεσογειακό τουρισμό. Τοúτο έπισημαίνει ότι οι εισπράξεις από τόν τουρισμό έχουν επηρεαστεί και από έσωτερικά αίτια πού άναγονται σέ μείωση τής ανταγωνιστικότητας, ιδίως εξαιτίας τής ποιοτικής υποβάθμισης τών σχετικών υπηρεσιών. Ή σημαντική πάντως αύξηση τών εισπράξεων από τόν τουρισμό στό 1984 και οι ευνοϊκές προοπτικές πού διαγράφονται γιά τό 1985 άποτελούν θετική εξέλιξη. (γ) Στην πτωτική τάση τού μεταναστευτικού συναλλάγματος συνέβαλαν ή παλιννόστηση στό τελευταία χρόνια μεγάλου άριθμού Έλληνων μεταναστών από τή Δυτική Εύρώπη και ή άνάσχεση τής υπερπόντιας μετανάστευσης, άλλα και ή αύξηση τής άνεργίας στις χώρες τού έξωτερικού. (δ) Οι δυσχέρειες πού άντιμετωπίζουν οι ελληνικές κατασκευαστικές εταιρείες στη Μέση Άνατολή και τή Βόρεια Άφρική είχαν επίσης άρνητικές επιπτώσεις στις άδηλες συναλλαγματικές εισπράξεις άλλα και στις εξαγωγές αγαθών πός τες χώρες αυτές.

Από τήν πλευρά τών άδηλων πληρωμών, ή αύξηση τού έξωτερικού δανεισμού, σέ συνδυασμό μέ τή διατήρηση ύψηλών έπιτοκίων στό έξωτερικό, δόηθησε σέ σημαντική αύξηση τών καθαρών πληρωμών γιά τόκοις.

Συνέπεια τής χειροτέρευσης τού ισοζυγίου πληρωμών από τό 1979 ήταν ή σημαντική μείωση τών συναλλαγματικών διαθεσίμων τής χώρας (κατά 1.910 έκατ. δολλάρια) στην περίοδο 1979-1981 και ή παράλληλη αύξηση τού έξωτερικού έξιμορορητικού δανεισμού και τού έξωτερικού χρέους. Σύμφωνα μέ τά στοιχεία πού συγκεντρώνει ή Τράπεζα τής Έλλάδος, τό έξωτερικό χρέος τής χώρας αύξήθηκε από 4.489 έκατ. δολλάρια στό τέλος τού 1978 σέ 12.358 έκατ. δολλάρια στό τέλος τού 1984.¹⁾ Γιά τήν έμπροσθη τού έξωτερικού χρέους τό 1984 διατέθηκαν 1.845 έκατ. δολλάρια (1.069 έκατ. δολλάρια γιά τόκοις και 776 έκατ. δολλάρια γιά χρεο-

λύσια), ή ποσοστό 19,1% τών εισπράξεων από εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών. Πρέπει πάντως νά υπογραμμιστεί ότι στη διάρκεια τών τελευταίων πέντε ετών ή σχέση τών τοκοχρεολυσίων πός τες συναλλαγματικές εισπράξεις τής χώρας από εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών παρέμεινε σταθερά κάτω από τό μέσο όρο τής αντίστοιχης σχέσης γιά τό σύνολο τών αναπτυσσόμενων χωρών και χαμηλότερη από τήν αντίστοιχη σχέση σέ αρκετές ευρωπαϊκές χώρες.

Σέ πολλές χώρες τού ΟΟΣΑ παρατηρήθηκαν μεγάλα έλλείμματα στό ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών μετά τήν πρώτη και ιδιαίτερα μετά τή δεύτερη ενεργειακή κρίση. Σέ όρισμένες από τες χώρες αυτές τά έλλείμματα τρεχουσών συναλλαγών έφτασαν σέ σημαντικά ύψηλότερα ποσοστά τού ακαθάριστου έγχώριου προϊόντος, σέ σύγκριση μέ τήν Έλλάδα. Στην περίπτωση τής Ίρλανδίας τό ποσοστό έφτασε τό 12,1% τό 1981, στη δέ Πορτογαλία τό 13,5% τό 1982. Έξάλλου, σέ όρισμένες ευρωπαϊκές χώρες τό έξωτερικό χρέος, ώς ποσοστό τού ακαθάριστου έγχώριου προϊόντος, είναι ύψηλότερο σέ σύγκριση μέ τήν Έλλάδα. Είναι όμως γεγονός ότι σχεδόν σέ όλες τες ευρωπαϊκές χώρες, όταν τό έλλειμμα τρεχουσών συναλλαγών ξεπέρασε όρισμένα ποσοτικά όρια (πού ποικίλλουν από χώρα σέ χώρα), έγιναν προσαρμογές στην οικονομική πολιτική πού δόηθησαν στό μείωση τών έλλειμμάτων. Στην περίπτωση τής Έλλάδος, τό έλλειμμα τρεχουσών συναλλαγών διατηρήθηκε σέ ύψηλά επίπεδα, ίσως γιατί καθυστέρησαν οι άναγκαίες προσαρμογές τής οικονομικής πολιτικής μέ συνέπεια νά έχουν όξυνθεί οι οικονομικές άνισοροπίες και οι διαρθρωτικές άδυναμίες, όταν άρχισε νά δίνεται άλλη κατεύθυνση στην οικονομική πολιτική στις άρχές τού 1982.

β) Διαρθρωτικές Άδυναμίες

Οι δυσχέρειες πού άντιμετωπίζει ή χώρα, ιδίως από τό 1979, στό ισοζύγιο πληρωμών και στην οικονομία γενικότερα άνανακλούν σέ μεγάλο βαθμό διαρθρωτικές άδυναμίες στον παραγωγικό τομέα τής οικονομίας. Έχουν επομένως, στό βαθμό πού συμβαίνει αυτό μονιμότερο χαρακτήρα. Πρόκειται για άδυναμίες πού είναι βασικά άπόρροια τής μορφής και τής πολιτικής οικονομικής ανάπτυξης πού άκολουθήθηκε στη μεταπολεμική περίοδο.

Ειδικότερα, οι δυσχέρειες πού άντιμετωπίζει σήμερα ό μεταπολιτικός τομέας είναι άναπόφευκτη συνέπεια τής ύπερμετρης προστασίας και επιδότησης, ή όποια επέτρεπε τήν ανάπτυξη τού τομέα όσο ή έσωτερική και ή έξωτερική ζήτηση αυξανόταν μέ ταχείς ρυθμούς. Γιά μία μεγάλη χρονική περίοδο, τής όποιας όρόσημο είναι ή πρώτη ενεργειακή κρίση τού 1973, έπιτεύχθηκε ένας σχετικά ύψηλός ρυθμός βιομηχανικής άνοδου, χωρίς όμως ή άνοδος αυτή νά συνοδεύεται από τες άναγκαίες προσαρμογές στη δομή τής μεταποίησης πού ύπαγορεύονταν από τες μεταβαλλόμενες έσωτερικές και διεθνείς οικονομικές συνθήκες και άποτελοΰσαν προϋπόθεση γιά τή συνέχιση αυτοδύναμης βιομηχανικής ανάπτυξης. Ίδιαίτερα στη δεκαετία τού 1970, μετά τήν πρώτη ενεργειακή κρίση, οι άναγκαίες προσαρμογές στό βιομηχανικό τομέα, όχι μόνο καθυστέρησαν, άλλα ήταν και έντελώς άνεπαρκείς, άν ληφθούν ύπόψη οι ριζικές μεταβολές πού πραγματοποιήθηκαν - και βρίσκονται άκόμη σέ εξέλιξη - στις διεθνείς οικονομικές συνθήκες και ιδιαίτερα στις συνθήκες τού διεθνούς ανταγωνισμού. Ή καθυστέρηση εκδηλώνεται στό ύψος και στη διάρθρωση τών επιχειρηματικών επενδύσεων μετά τήν πρώτη ενεργειακή κρίση τού 1973.

Οι ελληνικές μεταπολιτικές επιχειρήσεις μόνο ¹ Τά ποσά αυτά περιλαμβάνουν τό μεσομακροπρόθεσμο δημόσιο και έγγυημένο από τό Δημόσιο έξωτερικό χρέος, τες έμπορικές πιστώσεις τού έξωτερικού, τά λοιπά μεσομακροπρόθεσμα δάνεια πός τράπεζες (χωρίς τήν έγγύηση τού Δημοσίου, τες βραχυπρόθεσμες πιστώσεις τής Τράπεζας τής Έλλάδος και τό λοιπό (έκτός από τό έγγυημένο από τό Δημόσιο) ιδιωτικό χρέος.

κατά τά τελευταία χρόνια, μετά τήν ένταξη στην ΕΟΚ, άντιμετώπισαν τήν πίεση τής άγοράς. Δεδομένου δέ ότι δέν είχε προηγηθεί ή άναγκαία προτομομασία, ή ένταξη έφερε στην επιφάνεια και όξυνε τά προβλήματα πού προϋπήρχαν και έκανε τήν προσαρμογή πολλών επιχειρήσεων δυσκολότερη και έπώδυνη, τόσο γιά τες ίδιες όσο και γιά τήν ελληνική οικονομία. Ή διεύθυνση εισαγωγών κοινοτικών προϊόντων στην ελληνική άγορά έχει αύξηθεί και δημιουργεί σοβαρές δυσχέρειες σέ πολλές ελληνικές επιχειρήσεις ή και ολόκληρους κλάδους, ενώ συγχρόνως έχει άρνητικές επιπτώσεις στό έμπορικό ισοζύγιο.

Οι εξέλιξεις αυτές δέν προδικάζουν τί θά συμβεί στό μέλλον, ιδίως άν στό επόμενο χρόνια οι βιομηχανικές χώρες τής ΕΟΚ πετύχουν ύψηλους ρυθμούς οικονομικής άνοδου και έπιταχυνθεί ή γεωγραφική άνακατανομή τών βιομηχανικών δραστηριοτήτων στον ευρωπαϊκό χώρο. Άπό μία τέτοια άνακατανομή θά έπωφεληθεί ή ελληνική μεταποιητική δραστηριότητα, άν μπορέσει νά άξιοποιήσει τες δυνατότητες πού θά δημιουργηθούν. Οι πιο πάνω παρατηρήσεις έπισημαίνουν όμως ότι τά αίτια τών δυσχερειών πού άντιμετωπίζουν σήμερα πολλές επιχειρήσεις, ή και ολόκληροι κλάδοι τού τομέα τής μεταποίησης, είναι σέ μεγάλη έκταση ένδογενή, βρίσκονται δηλαδή μέσα στις ίδιες τες επιχειρήσεις.

Όσον άφορά στη βιομηχανική πολιτική, είναι άναμφισβήτητο ότι σέ όλη τή μεταπολεμική περίοδο επικράτησε ή αντίληψη ότι μοχλός τής έκβιομηχάνισης είναι ή μεγάλη βιομηχανική μονάδα. Σύνεπεια ήταν νά συγκεντρωθούν τά αναπτυξιακά κίνητρα και ή τραπεζική χρηματοδότηση στην ένίσχυση τής μεγάλης βιομηχανικής επιχείρησης, ενώ σχεδόν παραμελήθηκε ή παραγωγική μονάδα μικρού και μεσαίου μεγέθους. Πρόκειται γιά πολιτική πού δέν προωθούσε τήν άνάπτυξη νέων, δυναμικών επιχειρήσεων, ούτε συνέβαλλε στην άνάδειξη νέων επιχειρηματικών δυνάμεων ή στην ένίσχυση τού ανταγωνισμού στό έσωτερικό, έπομένως και στην προώθηση τών άναγκαίων μεταβολών στη βιομηχανική δομή τής χώρας.

γ) Κατευθύνσεις Οικονομικής Πολιτικής

Στό 1984 σημειώθηκαν άποκλίσεις όρισμένων βασικών μακροοικονομικών μεγεθών από τούς στόχους πού είχαν τεθεί. Ειδικότερα, οι καθарές δανειακές άνάγκες τής Κεντρικής Διοίκησης ανήλθαν στό 12,6% τού ακαθάριστου έγχώριου προϊόντος, ενώ οι καθарές δανειακές άνάγκες τού δημοσίου τομέα διαμορφώθηκαν στό 15,5% τού ακαθάριστου έγχώριου προϊόντος. Παράλληλα, ή προσφορά χρήματος μέ τήν εύρεία έννοια (M3) αύξήθηκε μέ ρυθμό 29,4%.

Οι άποκλίσεις αυτές, άν και όφειλονται έν μέρει σέ συγκυριακά αίτια και σέ άναγκαία θεσμικά μέτρα, έπιβάλλουν τήν άναπροσαρμογή τών μακροοικονομικών στόχων και τής ένίσχυσης τού αποτελεσματικότητας τών μέσων πολιτικής. Ή άναπροσαρμογή τών οικονομικών στόχων και τής στρατηγικής γιά τήν επίτευξη τούς πρέπει νά άποβλέπει από τό ένα μέρος στην έπιτάχυνση τού ρυθμού σταθεροποίησης τής οικονομίας και από τό άλλο στην άντιμετώπιση τών διαρθρωτικών άδυναμιών τής.

Ή σύζευξη τών βραχυπρόθεσμων σταθεροποιητικών στόχων μέ τούς μεσοπρόθεσμοις άναπτυξιακούς στόχους προϋποθέτει τή συντονισμένη χρήση τής δημοσιονομικής, νομισματικής και εισοδηματικής πολιτικής, γύρω από τρεις βασικούς άξονες: Πρώτο, τήν έξοικονόμηση πόρων από τή συμπίεση έλαστικών δημοσίων καταναλωτικών δαπανών και κυρίως από τήν άνακατανομή τού φορολογικού θάρους μέ στόχο τήν εξέλιψη περιττών κινήτρων και τήν όρθολογικότερη διάρθρωση τών δημοσίων έσόδων. Δεύτερο, τή συγκράτηση τής αύξησης τών νομισματικών μεγεθών σέ ρυθμούς πού νά έναρμονίζονται μέ τή σταδιακή διεύρυνση τής έγχώριας προσφοράς. Τρίτο, τήν άμβλυνση τών μηχανισμών τής εισοδηματικής πολιτικής, ώστε νά μήν δηγοΰν σέ αυτοτροφοδότηση τής πληθωριστικής διαδικασίας και σέ διάβρωση τής ανταγωνιστικότητας τών ελληνικών προϊόντων, μέ συνέπεια νά δυσχεραίνον-

Η ΕΚΘΕΣΗ ΤΟΥ ΔΙΟΙΚΗΤΗ ΤΗΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

νται οι εξαγωγές, να διευκολύνεται η είσοδος εισαγωγών στην εγχώρια αγορά και να ασκούνται ανασταλτικές επιδράσεις στις επενδύσεις και στην ανάκαμψη της οικονομίας. Η συναλλαγματική πολιτική πρέπει να διατηρήσει την ευελιξία της, θα παίζει όμως δευτερεύοντα ρόλο για τη διατήρηση της ανταγωνιστικότητας (και επομένως θα πάψει να τροφοδοτεί την πληθωριστική διαδικασία), εφόσον θα αντιμετωπίζονται τα πρωτογενή αίτια της άπώλειας ανταγωνιστικότητας των εγχώριων προϊόντων. Σημειώνεται ότι ένα ορθολογικό πλέγμα μέτρων δημοσιονομικής, νομισματικής και εισοδηματικής πολιτικής που θα επιτύχει επιτάχυνση της αποκλιμάκωσης του πληθωρισμού αναμένεται να οδηγήσει τελικά σε αύξηση των πραγματικών εισοδημάτων και της άπασχόλησης.

Η ανάγκη να εξουδετερωθούν ή τουλάχιστο να αμβλυνθούν, οι έσωτερικές ανισορροπίες είναι προδιοριστική και της βασικής επίλογής μεταξεί βραχυπρόθεσμου κόστους και μεσομακροπρόθεσμων ωφελειών που θα προκύψουν από την επανατοποθέτηση της οικονομίας σε τροχιά μονιμότερης οικονομικής ανάπτυξης. Η διεθνής εμπειρία διδάσκει ότι όσο πιο έγκαιρα πραγματοποιείται η αναγκαία προσαρμογή, τόσο μικρότερο είναι το βραχυπρόθεσμο κόστος της σε σχέση με τα μακροπρόθεσμα οικονομικά όφελγη. Αυτό συμβαίνει γιατί η έγκαιρη αμβλυσση (δεν είναι αδύνατη η ταχεία εξέλιξη) των ανισορροπιών στο δημοσιονομικό και εξωτερικό ισοζύγιο οδηγεί στην άπελευθέρωση πόρων που μπορούν να απορροφηθούν σε παραγωγικότερους τομείς. Βραχυπρόθεσμα, η μείωση των πληρωμών για τόκους, ειδικότερα στο εξωτερικό χρέος, θα δημιουργούσε περιθώρια για αντίστοιχη αύξηση των εισαγωγών, η βελτίωση της διάρθρωσης των οποίων θα διευκύνει τις επενδυτικές δραστηριότητες και κατ'έπείκτα θα συνέβαλλε στην οικονομική άνοδο. Εξάλλου, η ταχύτερη αποκλιμάκωση του πληθωρισμού θα οδηγήσει σε μείωση της άβεβαιότητας και στη βελτίωση του επενδυτικού κλίματος. Επομένως, η έγκαιρη και ταχύτερη οικονομική προσαρμογή που υπαγορεύεται από την ανάγκη να περιοριστούν οι έσωτερικές και εξωτερικές ανισορροπίες, όχι μόνο δεν είναι ασυμβίβαστη με τους μεσοπρόθεσμους αναπτυξιακούς στόχους, αλλά και μπορεί να ανοίξει ο δρόμος για ταχύτερη αυτόδυναμη οικονομική ανάπτυξη.

Μεσομακροπρόθεσμα, η προώθηση των αναγκαίων αλλαγών στην οικονομική δομή της χώρας, όπως προβλέπει το Πενταετές Πρόγραμμα, αναμένεται ότι θα οδηγήσει στην εξέλιξη των διαρθρωτικών αδυναμιών του παραγωγικού τομέα της οικονομίας και στην ενίσχυση της αποτελεσματικότητας των αναπτυξιακών κινήτρων. Θεσμικές μεταβολές που αυξάνουν την ευελιξία της αγοράς εργασίας μπορούν να βοηθήσουν σε μεγαλύτερη απορρόφηση ανέργων, αλλά και στη βελτίωση της παραγωγικότητας. Ουσιαστική όμως αντιμετώπιση της ανεργίας, σε μονιμότερη βάση, μπορεί να εξασφαλιστεί μόνο με ένα σταθερά υψηλό ρυθμό ανόδου της παραγωγής, που προϋποθέτει αύξηση των επενδύσεων και βελτίωση της ποιοτικής τους σύνθεσης. Παράλληλα με τα αναπτυξιακά κίνητρα που έχει θεσπίσει η Κυβέρνηση και τις επενδύσεις οικονομικής υποδομής που πραγματοποιεί, ο δημόσιος τομέας οφείλει να προωθήσει βιομηχανικά έργα που έχουν στρατηγική σημασία για την εκβιομηχάνιση της χώρας, τα οποία ο ιδιωτικός τομέας αδύναται να αναλάβει. Ειδικότερα το Κράτος, μέσω των εξειδικευμένων αναπτυξιακών φορέων, μπορεί να στηρίξει νέους τεχνολογικά προηγμένους κλάδους, για τους οποίους το ιδιωτικό επιχειρηματικό κεφάλαιο δεν διαθέτει την απαραίτητη ικανότητα και εμπειρία. Πρόκειται συνήθως για κλάδους τεχνολογικής αιχμής, στους οποίους το στοιχείο του επιχειρηματικού κινδύνου είναι υψηλό και η απόδοσή τους δεν είναι άμεση, με συνέπεια να αποθαρρύνεται η ιδιωτική επιχειρηματική πρωτοβουλία.

Στόν τομέα της μεταποίησης, τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν πολλές επιχειρήσεις είναι σε μεγάλο βαθμό ενδογενή. Επομένως, μπορούν και πρέπει να αντιμετωπιστούν από τις ίδιες τις επιχειρήσεις, με βελτίωση της κεφαλαιακής συγκρότησης, με εξασφάλιση καλύτερης οργάνωσης και λειτουργίας, με εισαγωγή νέας τεχνολογίας και με την

εφαρμογή νέων και περισσότερο αποτελεσματικών μεθόδων για τη διοίκηση και κατάκτηση νέων αγορών. Βασική προϋπόθεση είναι η ύπαρξη όλων εργασιακών σχέσεων και η συνεργασία των δύο κοινωνικών εταίρων στο κάθε κλάδο και στην κάθε επιχείρηση.

Παράλληλα, είναι έργο του Κράτους να λάβει όλα τα κατάλληλα μέτρα για τη δημιουργία ενός πρόσφορου βιομηχανικού περιβάλλοντος, που είναι προϋπόθεση για την προσέλκυση ιδιωτικών βιομηχανικών επενδύσεων. Για το σκοπό αυτό οφείλει, όπως προβλέπεται άλλωστε και στο Πενταετές Πρόγραμμα, να συνεχίσει τις συντονισμένες προσπάθειες που καταβάλλει, σε γενικό και κλαδικό επίπεδο, για την εκλογίκευση του συστήματος των παρεμβάσεων που αναπτύχθηκε θαμναία στη διάρκεια της μεταπολεμικής περιόδου, πολλές φορές κάτω από την πίεση επιχειρηματικών συμφερόντων, και άσποκοποισε ή είχε αποτέλεσμα την προστασία των επιχειρήσεων από τόν εξωτερικό και έσωτερικό ανταγωνισμό. Είναι σκόπιμη η επανεξέταση του συστήματος των κρατικών παρεμβάσεων και ρυθμίσεων, με επιδίωξη να εξασφαλιστεί άποτε-

3. ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Με τα μεγάλα έλλειμματα του δημόσιου τομέα και την ταχεία αύξηση των χρηματικών εισοδημάτων, αναγκαστικά μεγάλο βάρος για τη σταθεροποίηση της οικονομίας έπεσε από τις αρχές του 1982 στη νομισματική πολιτική. Ειδικότερα, οι βασικοί στόχοι της νομισματικής πολιτικής του 1984 ήταν η στήριξη της οικονομικής ανάκαμψης που άρχισε τους τελευταίους μήνες του 1983, κατά τρόπο όμως συνεπή με την επιθυμητή σταδιακή επιβράδυνση του πληθωρισμού και τη συγκράτηση του έλλειμματος του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών. Όπως αναφέρθηκε σε προηγούμενα τμήματα του Κεφαλαίου, το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν σημείωσε αύξηση κατά 2,8% και παράλληλα σημειώθηκε επιβράδυνση του πληθωρισμού κατά 2 περίπου ποσοστιαίες μονάδες. Αντίθετα, το έλλειμμα τρεχουσών συναλλαγών αυξήθηκε και έφτασε στο 2.182 εκατ. δολάρια.

α) Νομισματικά και Πιστωτικά Μεγέθη

Τα βασικά νομισματικά και πιστωτικά μεγέθη αυξήθηκαν με ταχύτερους ρυθμούς το 1984, σε σύγκριση με το προηγούμενο έτος. Η νομισματική κυκλοφορία αυξήθηκε κατά 17,1% το 1984, σε σύγκριση με 14,1% το 1983, 15,2% το 1982 και 24,3% το 1981. Εξάλλου, η προσφορά χρήματος με την ευρεία έννοια (τό Μ3, που περιλαμβάνει τη νομισματική κυκλοφορία, τις ιδιωτικές καταθέσεις σε δραχμές και τις καταθέσεις ύψους των δημόσιων οργανισμών και επιχειρήσεων) αυξήθηκε κατά 29,4% το 1984, ενώ οι αντίστοιχοι ρυθμοί αύξησης ήταν 20,3% το 1983, 29% το 1982 και 34,7% το 1981. Τέλος, η αύξηση της συνολικής εγχώριας πιστωτικής επέκτασης (προς το δημόσιο και ιδιωτικό τομέα) ήταν 28,9% το 1984, σε σύγκριση με 25,3% το 1983, 31,9% το 1982 και 39,3% το 1981.

Οι εξελίξεις αυτές στά νομισματικά και πιστωτικά μεγέθη οφείλονται σε σημαντικό βαθμό, σε ειδικούς παράγοντες που επηρέασαν τις χρηματοπιστωτικές αγορές και δεν αντανακλούν μεταβολή στην κατεύθυνση της νομισματικής πολιτικής που άρχισε να εφαρμόζεται από τις αρχές του 1982 και αποβλέπει στη σταδιακή σταθεροποίηση της οικονομίας.

Από την πλευρά της ζήτησης κεφαλαίων, οι καθαρές δανειακές ανάγκες του δημόσιου τομέα, σε ταμειακή βάση¹, διαμορφώθηκαν στο 15,5% του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος και συγκρίνονται με αντίστοιχα ποσοστά 11,5% το 1983, 12,9% το 1982 και 14,8% το 1981. Σημειώνεται ότι το υψηλότερο έλλειμμα της κεντρικής διοίκησης στο 1984

λεσματική λειτουργία του μηχανισμού της αγοράς, να άπελευθερωθούν οι δυνάμεις του ανταγωνισμού και να ενισχυθεί η άποτελεσματικότητα των αναπτυξιακών κινήτρων. Ειδικότερα, όσο άφορα στην πολιτική τιμών, η έμφαση είναι σκόπιμο να δοθεί στην εξουδετέρωση της κατάχρησης μονοπωλιακής δύναμης. Σε μιά μικρή οικονομία, όπως είναι η ελληνική, που λειτουργήσει επί δεκαετίες κάτω από ύπερμετρο προστατευτισμό, οι μονοπωλιακές και όλιγοπωλιακές καταστάσεις είναι συχνές και δημιουργούν σε πολλές περιπτώσεις εμπόδια στην αύξηση της παραγωγικότητας και στην προώθηση των επενδύσεων και των αναγκαίων προσαρμογών στη βιομηχανική δομή της χώρας.

Σχετικά με τόν τομέα των εξωτερικών συναλλαγών, η προώθηση των αναγκαίων μεταβολών στην οικονομική δομή, που προβλέπει το Πενταετές Πρόγραμμα, θα διευρύνει και θα ισχυροποιήσει την οικονομική θέση της χώρας και θα ενισχύσει την ανταγωνιστική ικανότητα των ελληνικών προϊόντων. Επομένως, αναμένεται ότι τελικά θα έχει θετικές επιπτώσεις στο ισοζύγιο πληρωμών, άν και βραχυχρόνια η άποκατάσταση ενός ικανοποιητικού ρυθμού ανόδου των επενδύσεων θα έχει αυξητικές επιδράσεις στις εισαγωγές. Αυτό έπισημαίνει ότι, παράλληλα είναι αναγκαίο να ληφθούν μέτρα που βραχυχρόνια θα συμβάλλουν στη βελτίωση του ισοζυγίου πληρωμών.

οφείλεται σε τρεις κυρίως παράγοντες που δεν είχαν προβλεφθεί όταν υποβλήθηκε ο προϋπολογισμός στη Βουλή το Νοέμβριο του 1983: (α) Το ύψηλότερο κόστος για τόν εξυπηρέτηση του δημόσιου χρέους που προέκυψε από τόν αύξηση των επιτοκίων των έντοκων γραμματίων του Φεβρουαρίου του 1984. (β) Τή σημαντικά μεγαλύτερη, σε σχέση με τίσ προβλέψεις του προϋπολογισμού, άνοδο του δολαρίου κατά τή διάρκεια του 1984 ή όποια επιβάρυνε τό κόστος για τόν εξυπηρέτηση του εξωτερικού χρέους του Δημοσίου. (γ) Το αύξημένο έλλειμμα από τή διαχείριση πετρελαιοειδών, που οφείλεται στην άνατίμηση του δολαρίου σε συνδιασμό με τή διατήρηση άμετάβλητης τής τιμής διάθεσης στο έργοστάσιο τών πετρελαιοειδών.

Οι τραπεζικές πιστώσεις προς τόν ιδιωτικό τομέα αυξήθηκαν με ρυθμό 20,7% έναντι στόχου 18% και ρυθμού 17,5% που πραγματοποιήθηκε στο 1983. Η ύπερβάση του στόχου προήλθε από τόν αύξηση των πιστώσεων των ειδικών πιστωτικών οργανισμών με ρυθμό 24,7% έναντι στόχου 20,0%. Αντίθετα, η αύξηση των πιστώσεων των έμπορικων τραπεζών ήταν 17,6% και σημείωσε μικρή μόνο άπόκλιση από τό στόχο 17%. Ειδικότερα, άπόκλιση σημείωσαν τά στεγαστικά δάνεια που χορηγεί η Κτηματική Τράπεζα και σε μικρότερο βαθμό τά δάνεια της ΑΤΕ προς τόν άγροτικό τομέα.

Η αύξηση των πιστώσεων προς τόν ιδιωτικό τομέα, ειδικότερα των πιστώσεων των έμπορικων τραπεζών προς τόν επιχειρηματικό τομέα τής οικονομίας, κινήθηκε μέσα στα όρια τής αύξησης του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος σε τρέχουσες τιμές. Δέν μπορεί έπομένως να θεωρηθεί ότι συνέβαλε στη στήριξη τής πληθωριστικής διαδικασίας, ιδίως άν ληφθεί ύπόψη ότι τό πολλές ιδιωτικές επιχειρήσεις αντιμετώπιζόν σοβαρά προβλήματα ρευστότητας και χαμηλής αποδοτικότητας. Εξάλλου, πρέπει να παρατηρηθεί ότι η ρευστότητα των έμπορικων τραπεζών, έπομένως και η ικανότητά τους να χορηγούν δάνεια, έχει διατηρηθεί μάλλον ύψηλή από τούς τελευταίους μήνες του 1983.

¹ Σημειώνεται ότι οι δανειακές άνάγκες για τόν κάλυψη του έλλειμματος του κρατικού προϋπολογισμού σε ταμειακή βάση (που άποτέλεσμα μέρος των αντίστοιχων άναγκών του δημόσιου τομέα) διαφέρουν από τό έλλειμμα του προϋπολογισμού σε δημοσιονομική βάση. Οι διαφορές οφείλονται κυρίως στο ότι το οικονομικό έτος στο όποιο αναφέρεται το δημοσιονομικό άποτέλεσμα περιλαμβάνει τήν παράταση τής χρήσης και έπομένως δέν συμπίπτει με τό ημερολογιακό έτος στο όποιο αναφέρεται τό άποτέλεσμα σε ταμειακή βάση. Επίσης υπάρχουν έπεροχρονισμοί μεταξύ τής έμφάνισης των εόδων και δαπανών στον προϋπολογισμό και τής πραγματοποίησης των αντίστοιχων εισπράσεων και πληρωμών.

Η ΕΚΘΕΣΗ ΤΟΥ ΔΙΟΙΚΗΤΗ ΤΗΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Τούτο σημαίνει ότι δεν αντιμετώπιστηκαν σοβαρές δυσχέρειες από την πλευρά της προσφοράς πιστώσεων, τουλάχιστο για επιχειρήσεις που διαθέτουν έπαρκη - σύμφωνα με τα κριτήρια των τραπεζών - πιστωτική επιφάνεια. Από το άλλο μέρος, η ζήτηση πιστώσεων επηρεάστηκε από τη χαλαρότητα των επιχειρηματικών επενδύσεων, την αύξηση πολλών επιτοκίων που είναι εύλογο να κάνουν οικονομικά άσύμφορο τον τραπεζικό δανεισμό για κερδοσκοπικές δραστηριότητες, αλλά και από την αδυναμία πολλών επιχειρήσεων με χαμηλή ή και αρνητική αποδοτικότητα να προσφέρουν - σύμφωνα με τα κριτήρια των τραπεζών - επαρκείς ασφάλειες.

Από την πλευρά της προσφοράς χρηματοδοτικών πόρων, η ταχεία αύξηση των ιδιωτικών καταθέσεων σε δραχμές στο 1984, με ρυθμό 31,8%, επέτρεψε τη χρηματοδότηση από την πηγή αυτή του 63% της πιστωτικής επέκτασης, ενώ το 1983 το αντίστοιχο ποσοστό ήταν 54%. Η ταχύτερη αύξηση της ζήτησης για τραπεζικές καταθέσεις αποδίδεται σε τρεις κυρίως παραγοντες: (α) την αύξηση των επιτοκίων το Φεβρουάριο του 1984 ή οποία, σε συνδυασμό με τη μείωση του πληθωρισμού, αύξησε την πραγματική απόδοση και επηρέασε θετικά τη ζήτηση καταθέσεων (β) Τη συνεχιζόμενη ύποτακτη κατάσταση των επενδύσεων, ιδιαίτερα στον οικοδομικό τομέα, που αποτέλεσαν την κύρια ανταγωνιστική για τις καταθέσεις τοποθέτηση ιδιωτικών αποταμιεύσεων, δεδομένου ότι δεν προσφέρονται - τουλάχιστο για τη μεγάλη κατηγορία των μικροαποταμιευτών - εναλλακτικές δυνατότητες τοποθέτησης των αποταμιεύσεώς τους. (γ) Τόν ύψηλότερο, σε σχέση με τις άρχικες προβλέψεις ρυθμό άνοδου του άκαθάριστου εγχώριου προϊόντος.

β) Πολιτική Έπιτοκίων

Συνεχίστηκε και στο 1984 η πολιτική που άρχισε να εφαρμόζεται από το 1982 για την άπλοποίηση και εκλογίκευση της διάρθρωσης των επιτοκίων και τη βαθμιαία καθιέρωση θετικών πραγματικών επιτοκίων. Βασικοί στόχοι της πολιτικής αυτής είναι η όρθολογική κατανομή και αξιοποίηση των χρηματοδοτικών πόρων και η αποτελεσματικότερη λειτουργία των χρηματοπιστωτικών αγορών, μέσω των οποίων διχοθετείται πολύ μεγάλο μέρος των ιδιωτικών αποταμιεύσεων στη χρηματοδότηση επενδύσεων και της οικονομικής δραστηριότητας.

Από τις 15 Φεβρουαρίου 1984, αυξήθηκαν τα επιτόκια των τραπεζικών καταθέσεων κατά 1-1,5 ποσοστιαίες μονάδες. Ειδικότερα, το επιτόκιο των καταθέσεων ταμειυτηρίου στις εμπορικές τράπεζες αυξήθηκε από 13,5% σε 15%, των κοινών προθεσμιακών καταθέσεων από 14,5-15,5% σε 15,5-16% και των ειδικών προθεσμιακών καταθέσεων για ποσά μέχρι 1.000.000 δρχ. από 16-17% σε 17-18%. Επίσης αυξήθηκε το επιτόκιο των καταθέσεων των οργανισμών κοινωνικής ασφάλισης από 11,5% σε 15%. Παράλληλα, αυξήθηκαν τα επιτόκια των εντοκών γραμματίων κατά 2,75 ποσοστιαίες μονάδες, με αποτέλεσμα το κόστος δανεισμού του Δημοσίου να φτάσει σε 17,5%-18%. Ακόμη, συνεχίστηκε η προσαρμογή προς τα άνω των επιτοκίων χρηματοδότησης των οργανισμών παρέμβασης στις αγορές αγροτικών προϊόντων, όπως και του επιτοκίου χρηματοδότησης από την ΑΤΕ του Ειδικού Λογαριασμού Έγγυησης Γεωργικών Προϊόντων (ΕΛΕΓΕΠ).

Τά σχετικά επιτόκια εξισώθηκαν με τα επιτόκια για αντίστοιχες τραπεζικές πιστώσεις προς τον ιδιωτικό τομέα. Καθορίστηκε επίσης κατά ενιαίο τρόπο το επιτόκιο υπερημερίας των τραπεζικών χορηγήσεων κατά 4 ποσοστιαίες μονάδες υψηλότερο από το επίπεδο του ενήμερου δανείου και, το σπουδαιότερο, καθιερώθηκε κατώτατο επιτόκιο υπερημερίας 4 ποσοστιαίες μονάδες υψηλότερο από το επιτόκιο ταμειυτηρίου στις εμπορικές τράπεζες. Τούτο συμβάλλει στην ταχύτερη εξυπηρέτηση κατηγοριών δανείων των οποίων τα επιτόκια υπερημερίας ήταν χαμηλότερα από τα επιτόκια των καταθέσεων. Τά τρία βασικά επιτόκια των τραπεζικών χορηγήσεων προς τον ιδιωτικό τομέα παρέμειναν αμετάβλητα τό 1984 (21,5% για κεφάλαια κίνησης, 18,5% για τη χρηματοδότηση πάγιων επενδύσεων στη βιομηχανία και άλλους παραγωγικούς κλάδους, και 14% περίπου για δάνεια στον αγροτικό

τομέα και στη βιοτεχνία από το ειδικό κεφάλαιο).

Η πολιτική των επιτοκίων στο 1984, σε συνδυασμό με τη μείωση του πληθωρισμού, οδήγησε σε σημαντική αύξηση της πραγματικής απόδοσης των αποταμιεύσεων του κοινού που τοποθετούνται σε τραπεζικές καταθέσεις και τραπεζικά όμολογα. Παράλληλα, αυξήθηκαν τα επιτόκια δανεισμού του δημοσίου τομέα, με συνέπεια ο ιδιωτικός τομέας να πάψει να επιδοτεί έμμεσα το κόστος δανεισμού του Κράτους και των λοιπών δημοσίων φορέων. Η πολιτική επιτοκίων συνέβαλε στη σταθεροποίηση της οικονομίας, γιατί ενθάρρυνε την αποταμίευση και είχε θετικές επιπτώσεις στην κίνηση κεφαλαίων, έπομένως και στο ισοζύγιο πληρωμών. Είναι ίσως σκόπιμο να παρατηρηθεί ότι μια μικρή ανοικτή οικονομία, όπως είναι η ελληνική, όταν μάλιστα η ισορροπία του ισοζυγίου πληρωμών της εξαρτάται σε πολύ μεγάλη έκταση από άδηλους πόρους και κεφαλαιακές εισροές, δεν μπορεί να άσκει ανεξάρτητη πολιτική επιτοκίων. Τούτο σημαίνει ότι τά ελληνικά πραγματικά (αποπληθωρισμένα) επιτόκια δεν μπορούν να είναι χαμηλότερα από τά αντίστοιχα πραγματικά επιτόκια που ίσχύουν στις χώρες του έξωτερικού και στις διεθνείς χρηματαγορές.

γ) Διαρθρωτικά Μέτρα Νομισματικής και Πιστωτικής Πολιτικής

Κατά τη διάρκεια του 1984 και στους πρώτους μήνες του 1985 συνεχίστηκε η λήψη σειράς διαρθρωτικών μέτρων που αποβλέπουν στην άπλοποίηση και εκλογίκευση των πιστωτικών κανόνων, στο άνοιγμα του τραπεζικού συστήματος σε νέες κατηγορίες εργασιών και πελατών, στην εξασφάλιση καλύτερης πρόσβασης των μικρομεσαίων μεταποιητικών επιχειρήσεων στην τραπεζική χρηματοδότηση, στη μεταφορά ευθύνης και πρωτοβουλίας στις τράπεζες για την επιλογή των χρηματοδοτήσεών τους, στην αποτελεσματικότερη έπιπεία της λειτουργίας του τραπεζικού συστήματος και στην ανάπτυξη των χρηματοπιστωτικών αγορών. Μερικά από τά σημαντικότερα μέτρα που πάρθηκαν τό 1984 και τούς πρώτους μήνες του 1985 προς αυτές τις κατευθύνσεις είναι:

ι) Άπλοποίηση και εκλογίκευση πιστωτικών κανόνων

Έγιναν σημαντικά βήματα για τό άνοιγμα του τραπεζικού συστήματος, ιδιαίτερα των εμπορικών τραπεζών, σε νέες κατηγορίες εργασιών και πελατών. Δόθηκε εύχρηστία στις τράπεζες να ρυθμίζουν, με όρισμένους όρους και προϋποθέσεις, καθυστερημένες όφειλές μεταποιητικών μεταλλευτικών και ξενοδοχειακών επιχειρήσεων. Καθιερώθηκαν πάγιοι κανόνες (άντι της έκδοσης αποφάσεων για κάθε χρόνο) για τη χρηματοδότηση των οργανισμών παρέμβασης στις αγορές αγροτικών προϊόντων. Καταργήθηκαν οι ποσοτικοί περιορισμοί στη χρηματοδότηση των ξενοδοχειακών επιχειρήσεων για κεφάλαια κίνησης. Έπιτράπηκε στις εμπορικές τράπεζες να χορηγούν δάνεια σε συνάλλαγμα, από ίδια διαθέσιμα ή από τό προϊόν έξωτερικού δανεισμού, για την κάλυψη αναγκών σε κεφάλαια κίνησης εξαγωγικών επιχειρήσεων, όπως και για τη χρηματοδότηση εισαγωγών πρώτων ύλων και κεφαλαιουχικού εξοπλισμού και την προεξόφληση απαιτήσεων από εξαγωγές. Δόθηκε εύχρηστία στις τράπεζες να εκδίδουν ελεύθερα έγγυητικές επιστολές για την κάλυψη κάθε είδους ιδιωτικής συναλλαγής ή άπαιτησης σε δραχμές, όπως και για κάλυψη συναλλαγών με τό έξωτερικό, με βάση δέσμευση καταθέσεων σε συνάλλαγμα. Έπιτράπηκε στις εμπορικές τράπεζες, στην Κτηματική Τράπεζα, στην Έθνική Στεγαστική Τράπεζα και στο Ταχυδρομικό Ταμειυτήριο να χορηγούν δάνεια για άγορά ή κατασκευή κατοικίας, με ελεύθερα διαπραγματεύσιμο επιτόκιο, σταθερό ή κυμαινόμενο, που δεν μπορεί να είναι χαμηλότερο από τό επιτόκιο των καταθέσεων

ταμειυτηρίου στις εμπορικές τράπεζες προσαυξημένο κατά 6,5 ποσοστιαίες μονάδες. Τέλος, στά πλαίσια των μέτρων για τη διάδοση των πληρωμών με έπιταγή, έπιτράπηκαν οι υπεραναλήψεις στους τρεχούμενους λογαριασμούς ιδιωτών, μέχρι ποσού 50.000 δραχμών, και αυξήθηκαν τά όρια των καταναλωτικών δανείων (για την άγορά διαρκών καταναλωτικών αγαθών) και των πιστώσεων που παρέχονται με πιστωτικές κάρτες κατά διακαιούχο. Οι περισσότερες από τις πύ πάνω τραπεζικές εργασίες άπογορεύονταν ή έπιτρέπονταν μόνο μετά από έγκριση, κατά περίπτωση, από την Τράπεζα της Έλλάδος.

ii) Χρηματοδότηση μικρομεσαίων επιχειρήσεων

Για την εξασφάλιση καλύτερης πρόσβασης των μικρομεσαίων μεταποιητικών μονάδων στην τραπεζική χρηματοδότηση, αυξήθηκε σε 10% τό ποσοστό της δέσμευσης των καταθέσεων των εμπορικών τραπεζών που προορίζεται για τη χρηματοδότηση των μικρών και μεσάιου μεγέθους μεταποιητικών επιχειρήσεων. Πάρθηκαν μέτρα για τη βελτίωση της χρηματοδοτικής κάλυψης των επιχειρήσεων αυτών, όπως είναι η αύξηση των όριων χρηματοδότησης από τό ειδικό κεφάλαιο χωρίς τά απαιτείται προηγούμενη έγκριση των ύποεπιτροπών βιοτεχνικών πιστώσεων, η καθιέρωση χρηματοδότησης (από τό ειδικό κεφάλαιο) μέσω των τρεχούμενων λογαριασμών για την προετοιμασία παραγγελιών έξωτερικού, ή χρηματοδότηση, με όρισμένους όρους και προϋποθέσεις, των μικτών επιχειρήσεων (που περιλαμβάνουν μεταποιητική και έμπορική δραστηριότητα). Άποφασίστηκε ή χρηματοδότηση με εύνοϊκούς όρους των άγορών μετρητοίς βιοτεχνικών προϊόντων και έπιτράπηκε στην ΑΤΕ να χορηγεί δάνεια σε βιοτεχνικές επιχειρήσεις που είναι έγκατεστημένες σε άγροτικές και ήμισοτικές περιοχές. Άπλουστεύθηκαν οι διαδικασίες και καθιερώθηκαν εύνοϊκότερες προϋποθέσεις για τη ρύθμιση τραπεζικών δανείων των μικρομεσαίων μεταποιητικών επιχειρήσεων. Ουσιαστικά τό βάρος για την εξακρίβωση των προϋποθέσεων που άπαιτεί ή Πράξη 341 της Τράπεζας της Έλλάδος (που καθόρισε τούς όρους και τις προϋποθέσεις για τη ρύθμιση τραπεζικών δανείων) μεταφέρθηκε στις τράπεζες που έχουν χρηματοδοτήσει τις επιχειρήσεις, ενώ με πρόσφατη άπόφαση αυτοματοποιήθηκε ή ρύθμιση καθυστερημένων όφειλών μέχρι όρισμένου ποσού. Οι άποφάσεις αυτές, έκτός του ότι θά έπιταχύνουν τη διαδικασία για τη ρύθμιση δανείων που είναι προϋπόθεση για τη συνέχιση της τραπεζικής χρηματοδότησης, αναμένεται ότι θά άσκησουν πίεση στις εμπορικές τράπεζες να άναπτύξουν κατάλληλους μηχανισμούς, που θά τούς έπιτρέψουν να συνδυάζουν την τραπεζική χρηματοδότηση με την παροχή τεχνικής βοήθειας. Τούτο άποτελεί προϋπόθεση για την εξασφάλιση άνετης τραπεζικής χρηματοδότησης των μικρομεσαίων επιχειρήσεων, αλλά και για την καλύτερη αξιοποίηση της.